

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. rugsėjo 4 d.

Nr. 173 (32)

Saturday supplement September 4, 1999

No. 173 (32)

Johan Wolfgang Goethe

Goethės metai

FAUSTAS

Tragedijos pirmoji dalis

Naktis

Ankštas gotikinis kambarys su aukštais skliautais.
Faustas, sklidinąs nerimo, sėdi savo kresle prie pulto.

Faustas

Tataigi! Svarūs mokslo vaisiai —
Ir filosofijos vingrybes gliaudau,
Deja, nei teologijoj, taipogi teisėj
Ir medicinoj susigaudau;
Tiek sukaupiau savy, tačiau
Likau kvailys kaip ir anksčiau.
Esu magistras, daktaro traktatą
Sukurpęs, jau veik dešimt metų
Vedžiodamas už nosies studentus
Bet kaip juos mokau ko paklius,
Ir pats matau, kad nieko mums žinot neskirta!
Vien ši mintis sugniaužia širdį.
Žinau, protu man niekad neprilygo
Tie daktarai, magistras, advokatai ir šventikai,
Atsižadėjau abejonių, skrupulų visų,
Ir man nei pragaro, nei velnio nebaisu, —
Bet kas iš to, jei džiaugsmo nerandu,
Kam apsimest, kad viską suprantu,
Kam apsimesti tuo, kurs moka
Atverst ir geresniu paversti žmogų?
Gyvenimas nevertas šuns buities,
Net jei šlovės vainiką kas ištis
Arba pasiūlys pinigų ir turtų!

Todėl aš ir imuosi burtų,
Šaukiuos dvasios paspirties,
Kad man atvertų paslaptis būties,
Kad, veltui nesidedamas esų
Išminčius, dėstantis neaiškias sau tiesas,
Patirčiau, kaip man tampa pažinūs
Daiktų vidinis sąryšis painus,
Pasaulio pagrindus ir priežastis išvysčiau,
O ne tuščiai žodynus knisčiau..

Juk visa tai — kankynė tik.
O pilnatie, dar vienasyk
Pasižiūrėk, kaip lig gaidžių
Aš čia, tarp popierių budžiu;
Nužvelk, bičiuli nebylus,
Šiuos knygom užgrioztus stalus!
O, kad galėčiau aš kalnais
Mėnuliui šviečiant pasileist,
Su dvasiom siausti tarp uolėtų groty,
Klajot po miglą pievų ūkanotų
Ir nusiplaut rasa nuo kūno
Tą gliūtų tvaiką mokytumol!

O vargė! Aš dar toj skylėj?
Siauruos nuspalvintuos languos
Užlūžę saulės spinduliai
Net nepasiekia šios landos.
Tarp dulkių, knygų išminties bedantės,
Tarp pergamentų, kuriuos ėda trandys,
Kur lig viršaus, iki pačių skliautų,
Aprūkę stirtos manuskriptų sukrautų,
Retortos, tigliai, buteliukai,
Dar protevių liesti daiktai,
Seniai nereikalingi ūkiui, —
Štai kokš pasaulis tavo, štai!

Ir tu dar klausai, ko širdis
Iš baimės gūžias neučia?
Ko gniuždo aistrą neviltis,
Ko stingdo polėkius kančia?
Užuot gerėjėsis svaigia
Gyvybe Dievo tvarinių,
Trūnyji plekstančiam tvaikė
Tarp tų skeletų dulkinių.

Bėk! Ir neatsigrėžk atgal!
Nejaugi kelio neparodys
Ši paslapčių pilna knyga
Kur glūdi Nostradamio žodis?
Klausyk, ką šnabžda tau gamta,
Ką tau žvaigždynų raštai skelbia,
Ir atsivėrus visata
Padės išgirsti dvasių kalbą.
Tuščiai viliesi vien protu
Tuos ženklus magiškus aprėpti.
Jau dvasių šnarsėj juntų.
Ar girdite? Meldžiu jus, atsiliepkit!

Atsiverčia knyga ir išvysta makrokosmo ženklą.

Minint Johan Wolfgang Goethe gimimo 250 metų sukaktį, 1999-ieji visame pasaulyje paskelbti šio poeto — klasiko metais. Įvairiais renginiais jie pažymimi ir Lietuvoje.

Lietuvos Mokslų akademijoje buvo surengta mokslinė konferencija, skirta J. W. Goethės gimimo 250-sioms metinėms. Pranešimą „Goethe — žmogus, kūrėjas, epochos simbolis“ skaitė Vilniaus universiteto docentė Jadvyga Bajorūnienė. Apie J. W. Goethe, kaip meno filosofą, kalbėjo akademikas Algirdas Gaizutis, o apie šio klasiko kūrybos atspindžius Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių literatūroje — docentas Silvestras Gaizūnas. Muzikologas prof. Jonas Bruveris savo pranešimą pavadino „Goethe ir muzika“.

Mokslų akademijos bibliotekoje veikia paroda, skirta J. W. Goethės metams.

Daug renginių paruošė ir te-

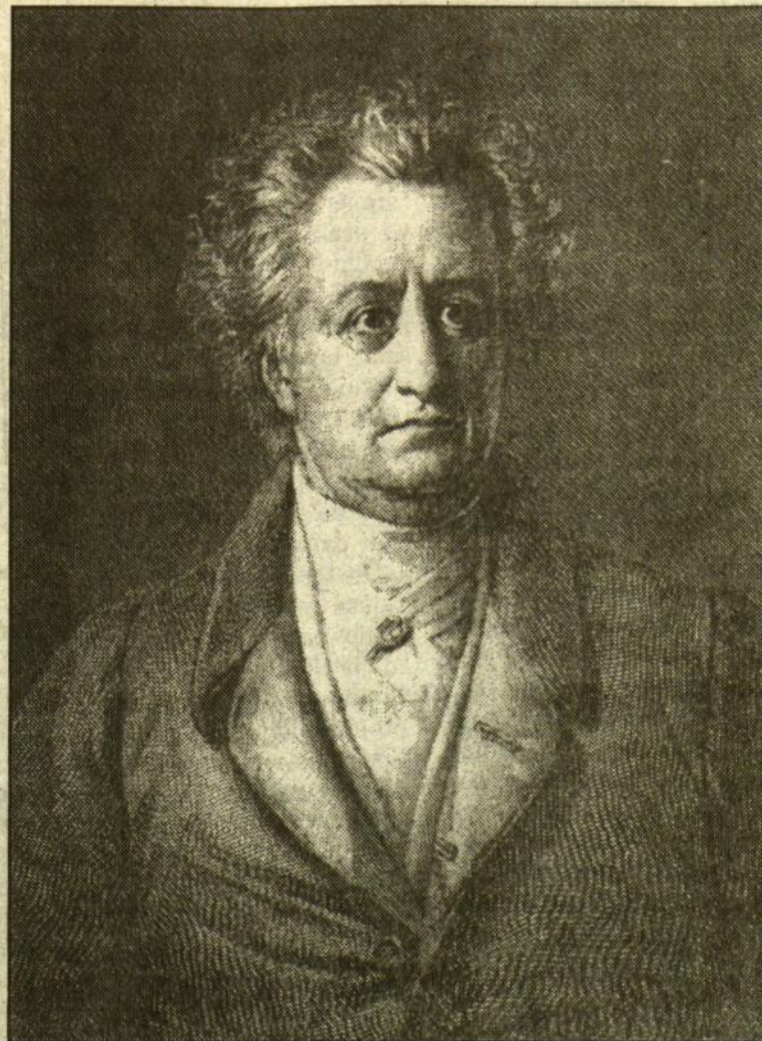
beruošia Vilniuje Vokietijos Federacinės Respublikos ambasados iniciatyva atidarytas Goethės institutas. Neseniai jis pristatė vokiečių kino filmų programą, kurioje, be kitų juostų, buvo parodytas dar 1926 metais W. Marmus sukurtas „nebylusis“ filmas *Faustas* pagal to paties pavadinimo J. W. Goethe dramatinę poemą. Vasarą J. W. institute buvo pradėtas diskusijų ciklas Europos klausimais. Joje dalyvavo Lietuvos ir Vokietijos politikai, kultūrininkai, žurnalistai, leidėjai. Vokiečių rašytojas ir leidėjas Michael Krueger, be kita ko, pranešė, kad jo vadovaujama leidykla „Hansa“ rengiasi išleisti Tomo Venclovos poezijos rinktinę vokiečių kalba.

Ši diskusija tęsis ir rudenį. Rugsėjo mėnesio pabaigoje institutas taip pat numato Nidoje surengti seminarą, skirtą J. W. Goethe ir T. Mann kūrybos sąsajoms nagrinėti.

Stambi Vilniaus leidykla „Tyto Alba“ netrukus išleis J. W. Goethe *Fausto* naują vertimą. Šį pasaulinės reikšmės kūrinį išvertė vilnietis poetas ir vertėjas Antanas A. Jonynas. Leidyklos „Tyto Alba“ redaktoriaus E. Kubilinsko nuomone, šis *Fausto* vertimas daug kuo skiriasi nuo A. Churgino, kitų vertėjų prieš keliolika metų atlikto darbo. A. A. Jonyno verstas *Faustas* vientisesnis, originalesnis, daug šiltesnis, jame nėra to šalto atstumo, kuris būdingas A. Churgino vertimui. A. A. Jonynas *Faustui* dar suteikė sklandumo, sustiprino šio kūrinio, kaip dramatinės poemos, įspūdį. Filologas S. Gaiziūnas A. A. Jonyno vertimą pavadino baltiškuoju *Faustu*.

A. A. Jonynas mielai pasiūlė *Fausto* fragmentą (pradžią) *Draugo* šeštadienio priedo skaitytojams.

Algimantas A. Naujokaitis

Johan Wolfgang Goethe, kurį žavėjo lietuviškos liaudies dainos.

Goethė ir lietuvių dainos

Alfonsas Tyruolis-Šešplaukis

Liaudies poezija Goethė pradėjo domėtis jau Strasburgo studijų laikais ir pirmiausia Herderio skatinamas. Kai 1770 m. spalio mėn. Herderis iš Rygos atvyko į Strąsburgą, kur išgyveno 7 mėnesius, jaunajam Goethei kiekviena su juo praleista diena buvo ypaci naudinga. Herderis atvėrė Goethei naujus istorijos ir liaudies kūrybos horizontus, kuriuos, ypač Hamano veikiamas, pats buvo suradęs. Vėliau ir Goethė pripažino, kad bendravimas su Herderiu buvęs vienas iš svarbiausių jo gyvenimo įvykių. Goethė Strasburge buvo nuolatinis Herderio svečias. Atėdavo pas jį rytą ir vakarą, praleisdavo su juo drauge kartais net ištisas dienas. Nors dėl Herderio būdo rasdavosi ir nesklaidumų, tačiau Goethė jautėsi prie jo lyg nejučiomis pririštas. Atverdamos naujus horizontus, Herderis tapo Goethės kūrybinio kelio paruošėju, išmokė jį pažinti ir žmogų ne vien protu, bet ir širdimi. Herderis Goethę iš anakreontiko padarė tikrą kūrėją. Pats Goethė pripažino, kad nuo to laiko į poeziją ėmęs žiūrėti kitomis akimis, ir būtent taip, kaip jam pačiam labiau tik.

Herderis ragino Goethę ne tik atsikratyti įtartinais literatūros autoritetais, ieškoti natūralios kūrybinės išraiškos, bet žvilgsnį mesti ir į kitų tautų kūrybinį potencialą. Kas gali prilygti senos liaudies poezijos stiprumui ir pilnumui? Kur tik pažvelgsi, rasi kiekvienos tautos savitą gyvenimą. Taip Herderis Goethės kūrybai parodė kitą kryptį, mokė jį suprasti pasaulį iš „tautų balsų“, įvedė jį į gamtos mokyklą ir privėdė prie liaudies dainos šaltinio. Žinoma, jį pažiūrės kai kur galėjo ir skirtis, pvz., sakoma, kad Goe-

thė liaudies dainų sąvoka buvo daug aiškesnė, negu Herderiui, kurio liaudies ir individualinės poezijos samprata buvusi pastovi, o Goethė keitėsi imdamasis kūrybinio darbo. Goethė vėliau pasisavino Herderio šūkį, kad poezija yra žmonijos prigimtoji kalba. Pradėta domėtis ne vien šiaurės ir tolimųjų Rytų, bet taip pat slavų ir baltų — lietuvių ir latvių — dainomis. Tas susidomėjimas neliko be žymių ir paties Goethės kūryboje. Bene svarbiausia tai, kad Herderis Strasburge savo susidomėjimą liaudies poezija perdavė Goethei, kuris aistringai metėsi į visa tai, kas Herderio ir jo supratimu buvo liaudiška, tikra ir natūrali poezija. Taip greta Osiano dainų vertimų Goethė Herderio dėka susipažino ir su lietuvių dainomis. Nors tų dainų, atsivežtų iš Rygos, kraitis nebuvo didelis, vis dėlto neliko be reikšmės tiek Goethės liaudies kūrybos sampratai, tiek jos panaudojimui kūryboje.

Kad ir kilęs iš aristokratų, Goethė nuo to meto atsigręžė į vidurinį luomą, kuriam buvo artima liaudies kalba ir jos papročiai. Strasburgo metu jis dažnai pradėjo ekskursuoti į provinciją ir susitikti su liaudimi. Tuo metu jis surinko iš senų motinelių Elzase 12 vokiškų liaudies dainų, kurios, lyginant su lietuvių liaudies dainomis, rodo nemažą skirtumą. Lietuvių dainos yra švelniai melancholiškos, o vokiškos bemaž visos yra tragiškos pobūdžio. Dėl to suprantama, kad Goethė ir vėlesniame amžiuje labiau domėjosi kitų tautų, negu vokiečių dainomis.

1782 m. liepos 22 d. Tiefurto parke buvo suvaidinta Goethės operetė „Žvejė“, joje pasigirdo ir lietuviškos dainos garsai. Goethė šią operetę pa-

rašė noredamas efektingai panaudoti šviesą, ir dėl to ji buvo vaidinama naktį prie Ilmo upės. Šio veikalėlio turinį sudaro ieškojimas neva paskendusių, iš tikrųjų gi pasislėpusių mergaitės, kuri juos kais norėjo pagąsdinti savo tėvą ir sužadėtinį. Bemaž visą vaidmenį ir sudaro šviesos efektai, be to, nepagailėta ir meilės užuominų, dėl ko buvo galima įterpti eilių, kurios mažiau siejasi su pačiu veiksmu, bet jį nušviečia. Tad šioje dramatinė improvizacija ir yra žinoma savo lyriniais priedais — dainomis. Vaidinimo pradžioje Dortchen dainuoja „Girių karalių“ („Kas joja vėjuota naktį mišku?“), kuris parašytas 1781 m. pagal Herderio *Liaudies dainose* įdėtą dainą baladę „Girių karaliaus dukterys“. Ten yra ir šurpi daina apie vandens karalaitį, įtraukusį į vilnis lengvai juo patikėjusią mergaitę (priešingas motyvas Goethės baladei „Žvejys“). Yra ten ir vendų (slavų) daina apie sužadėtinę humoristine prasme. Visos tos dainos imtos iš Herderio rinkimo.

Atskirų scenų nuotikais pakelti ir jausmą muzikaliai išreikšti Goethė į „Žvejė“ įdėjo ir žinomą lietuvių liaudies dainą, būtent „Suzadėtinės daina“, kurią taip pat rado Herderio dainų rinkinyje ir kuri jau buvo pirmiausia užrašyta Ruigio, o vėliau įtraukta į Rezos rinkinį („Dukrės Atsisveikinimas“). Šią dainą dainuodama Dortchen išreiškia mergiška baimę prieš vestuves („Mano kasytės žalių šilkių, / Sienoj kabėstė, mane virkdyste“). Goethė panaudoja šią dainą tokią, kokią rado Herderio rinkinyje. Herderis, nors jam buvo žinoma Ruigio redakcija, išvertė ją savaip, laisvai.

(Nukelta į 2 psl.)

Vertė Antanas A. Jonynas.

Goethė ir lietuvių liaudies dainos

(Atkelta iš 1 psl.)

Ruigis mokėjo geriau įsijausti į jos išorinę formą, dėl to visur stengėsi perduoti deminutyvus. Herderis tos svarbios lietuvių dainų ypatybės nepaisė arba deminutyvus išreiškė žodžiais „lieb“, „mein“ ir kt.

1827 m. sausio 12 d. ši lietuviška daina buvo pakartota, dar kartą vaidinant „Žvejį“. Tuo metu pas senąjį Goethę buvo suruoštas muzikinis vakaras. Apie to vakaro pasisekimą pasakojo Goethės sekretorius Ekermanas, kad arija „Aš atsisakiau savo motiutei“ sukėlusį visų susidomėjimą: geresnės muzikos niekas ne negalėjo tikėtis. Net pats Goethė buvęs didžiai patenkin-tas.

Spejama, kad aktorė Korona Schreuter parašiusi kompoziciją lietuviškai sužadėtines dainai. Ji taipgi atliko Dortchenos, tos sužadėtinės, vaidmenį. Ji sėkmingai vaidindavusi ir dainuodavusi Leipcige, kur ją žavėdavosi dar studentas Goethė. Paskui hercogas ją pakvietė į Veimarą, kur savo geru būdu ir tvirtu charakteriu, o ypač solistes ir aktorės talentais, sužavėjo visus dvariškius. Goethė jai pagerbtį parašė „Žvejės“ vaidinimą.

Lietuviškoji „Sužadėtines daina“ Goethės buvo panaudota nuotakai reikšti, bet dar ne tam, kad būtų parodytas lietuvių liaudies poezijos grožis. Lietuvių dainomis Goethė tikrai susidomėjo ir jas tinkamai įvertino tik senatvėje. Čia reikia pasakyti, kad lietuvių dainomis jis labiau domėjosi, negu kaimynų latvių liaudies poezija. Nors, kaip matyti iš pastabų *Efemeridėse*, Goethė domino latvių literatūra (Stenderso *Latvių gramatikoj*). Lietuvių liaudies poezija jam turėjo nepalyginamai didesnės reikšmės juo labiau, kad ją brangino Herderis ir Lesingas.

Be abejo, anksčiau lietuvių dainų Goethė negalėjo įvertinti ir dėl to, kad nebuvo nė vieno pilnesnio tų dainų rinkinio. Kitos tautos, kaip serbai ir kiti, tokius rinkinius jau turėjo ir galėjo platesniam pasauliui parodyti savo liaudies kūrybos turtus. Todėl ir lietuvių dainomis Goethė labiau susidomėjo tik Rėzos rinkiniu pasirodžius.

Nors kai kas abejoja Rėzos lietuviška kilme, viena aišku, kad lietuviškumą jis didžiai brangino. Meilė lietuviškumui susijusi su jo romantiniu nusi-teikimu ir jautrumu, — tai rodo jo paties jaunystės eilė-raščiai. Liudvikas Gediminas Rėza (1776-1840), kilęs iš lietuviškos žvejų šeimos Už-mario Karvaičiuose, dar vaikystės laikais dažnai girdejo graudžias žvejų dainas. Karaliaučiaus universitete mokslus eidamas eiles rašė vokiečių kalba, bet netrukus susidomėjo lietuviškais dainomis ir ėmė jas užrašinėti. To darbo nenustojo dirbęs ligi pat mirties. Be to, Rėza 1818 m. išleido Donelaičio *Metus*, prie lietuviško originalo pridėjęs ir vokišką vertimą.

Rėza buvo planavęs išleisti didelį lietuvių dainų rinkinį, bet susidūrė su leidimo sunkumais, nes tokiam dideliui darbui paskelbti negalėjo rasti leidėjo. Tikėdamasis, kad tuometinės garsenybės Goethė rekomendacija padėtų jo knygą išleisti, jis ir sumanė kreiptis į Goethę, tačiau tiesiogiai kreiptis nedrįso. Tad kreipėsi į Je-

nos universiteto anglų kalbos lektorių Pencelį, prašydamas patarpininkauti. Abraomas Jokūbas Pencelis (1749-1819) buvo savotiškas žmogus, domėjęs kalbomis, jų tarpe ir lietuvių. Goethei tarpininkaujant, jis buvo bandęs gauti bibliotekininko vietą Jenos universitete. Nors tarpininkavimas tarp Goethės ir Rėzos Penceliui nebuvo per daug malonus, vis dėlto parašė laišką Goethei, išdėstydamas jam Rėzos reikalą. Goethės atsakymas buvo neigiamas: kol nėra lietuvių dainų rinkinio, nieko tikro negalima pasakyti, nors iš esmės Goethė nebuvo priešingas tokį rinkinį peržiūrėti. Goethė sakėsi parekomenduoti- siąs paruošto rinkinio leidimą.

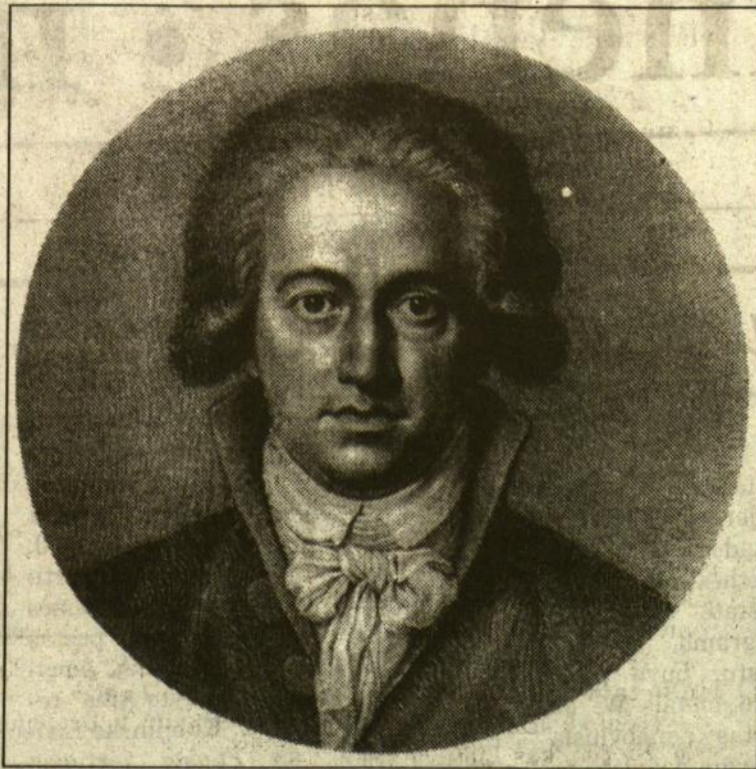
Goethės atsakymas Rėzai reikšė paskatinimą imtis rinkinio paruošimo darbo. 1820 m. jis Goethei nusiuntė didoką lietuvių dainų rankraštį. Goethė susidomėjęs skaitęs, gilindamasis į lietuvių liaudies poetinę kūrybą. To rankraščio dainas Goethė yra paminėjęs 1820 m. lapkričio 7 d. žurnale *Analai*. Tuo patiu metu jis buvo gavęs persų pasakų rinkinį. Buvo gera proga palyginti dviejų gana tolimų tautų kūrybą.

Rėzos *Dainas* išleido Hartungas Karaliaučij 1825 m. Šį rinkinį, kaip pažymėta pratarinėje, Rėza ruošęs 15 metų, nesigalėdamas darbo, kelionių, išlaidų, vien tik darbo meilės skatinamas. Buvo tai pirmas lietuvių dainų rinkinys, kurio turinys žymiai skyrėsi nuo Goethei anksčiau įteikto rankraščio. Pridėdamas vokišką dainų vertimą Rėza žiūrėjęs, kad vertimas būtų tikslus ir pažodinis, daugiau paisęs eilių ritmo, negu metro ar skiemėnų skaičiaus, nebandęs jokio išsireiškimo pagrazinti.

85 šio rinkinio dainos yra daugiausia meilės, džiaugsmo, skausmo, rūpestio ir šiaip bernelių ir mergelių dainos. Iš rinkinio gale pridėto *Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimo* aiškėja, kad Rėza į lietuvių dainas žiūrį daugiau romantiškai. Spręsdamas iš dainų apie tautą, apie ją taip pat teigia, kad atsiliepia. Ypač Rėza kelia svarbiausią lietuvių dainų ypatybę — erotinę meilę, su kuria siejasi švelni melancholija ir padorumas. Lietuvių dainos švelnumą rodo deminutyvų — mažiųjų bei malonių daiktavardžių ir veiksmazodžių — panaudojimas. Rėza ypač vertino lietuvių dainų padorumą ir moralinio jautrumo savybę. Vis dėlto Rėzos dainos yra rinktinės, daugiausia tą savybę atitinkančios.

Rėzos dainyno reikšmė buvo didelė. Apie lietuvių dainas pradėta daug rašyti, jas vesti į kitas kalbas (lenkų, čekų). Jomis susidomėjo ir tokie rašytojai kaip prancūzų Hugo, anglų Scott, amerikiečių Longfellow ir kiti. Adomas Mickevičius Prancūzų kolegijoj Paryžių savo paskaitose apie lietuvių dainas atsiliepė kone Rėzos žodžiais. Rėzos rinkinys, sudarytas iš dainų su Prūsų arba Mažosios Lietuvos žmonių kalbos niuansais, formomis ir stiliumi pažadino ir Didžiosios Lietuvos inteligentių susidomėti dainų rinkimu.

Dainų rinkinį Rėza įteikė Goethei per Alfredą Nicolovius, Goethės sesers Kornelijos vaikaitį. 1826 m. Goethė šį rinkinį kartu su serbų liaudies dainomis ir švedų Fritjofa

Johan Wolfgang Goethe.

saga paminėjo žurnale *Menas ir senovė*. Tik Rėzos dainas Goethė klaidingai pavadino „latviškomis“ (kaip ir anksčiau, jis ir Herderis šių tautų neskirdavo).

Ta proga Goethė serbų dainas pavadino „didžiomis“, lietuvių „meilėmis“, šiaurės karžygių kūrybą „didingą“. Ši charakteristika buvo gan tiksli. Bet svarbiau tai, kad Goethė, lygindamas serbų ir lietuvių dainas įsitikino, jog tikra kūryba tėra viena, nesvarbu kas ją kuria — liaudis ar didikai, karaliai ar okninkas. Ir tai buvo „pasaulinės literatūros“ sampratos pradžia. Iš tikrųjų „pasaulinės literatūros“ terminą jau buvo suradęs Herderis, ir tai buvo laiko dvasios išdava, sutapusi su kylančiu Europos tautų bendravimu, dvasinių turtų pasidalijimu. Goethės manymu, dvasinis pasikeitimas tarp tautų buvęs toks pat senas, kaip ir materialinis. Jau antikiniame pasauly valdanti tauta pasisavinavusi svetimus turtus, juos pritaikydavusi savo papročiams ir tikslams, nekeisdama savito etimologų gyvenimo. Tačiau nujausdamas per didelį tarptautinio vienodėjimo pavojų, Goethė nubrėžė ir tautiškumo ribą. Kadangi poezija jam buvo „bendras lobis“, jis ragino vokiečius išeiti iš „siauro aplinkos rato“ ir bent iš vertimų pasisavinti, kas gera. Nesą reikalo gedytis pasinaudoti svetima forma ar turiniu, juos atitinkamai perkuriant. Kitų vietų yra pasisakęs, kad tik taip esą galima sukurti didelių dalykų.

Į „pasaulinės literatūros“ sąvoką Goethė įtraukė ir poetinę liaudies kūrybą, šiuo atveju — liaudies dainas. Liaudies dainos, kaip ir individuali kūryba, Goethei telpa „pasaulinės literatūros“ rėmuose. Poetinis talentas galįs pasireikšti visur, jam nesą ribų. Kiekviena tauta turinti išvadinį, spontanišką kūrybiškumo potencialą, ir nėra reikalo jo varžyti iš anksto nusistatytais poezijos kanonais.

Uoliai sekdamas prancūzų, anglų, italų ir kitų tautų literatūros vystymąsi, Goethė domėjosi taip pat senesniaja ir naujesniaja serbų, čekų, skandinavų, lietuvių, persų, arabų ir kitų Rytų tautų poezija ir ragino tautas bendradarbiauti literatūros srityje. Tiek liaudies, tiek individualioje kūryboje, Goethės supratimu, atspindi žmonių gyvenimo aplinkybės ir formas, kuriomis reiškiasi žmonija, ir ją pažinti buvo Goethės tikslas. O toks dvasinis tautų bendravimas galėjo užtikrinti ilgalaikę pasaulinę taiką ir ramybę.

Goethės pažiūros į liaudies

poetinę kūrybą ypač atsispindi jo paskutiniame ir itin svarbiame atsiliepime apie Rėzos dainų rinkinį 1828 m. straipsny „Nacionalinė poezija“, įdė-tame *Meno ir senovės* žurnale.

Iš šio atsiliepimo aiškėja, kad Goethei svarbiau ne kūrybiniai ar stiliaus ypatumai, bet paties gyvenimo ar buities savybės. Lietuvių dainoms kaip tik būdingos tokios tipiškos liaudies savybės, gal net labiau, negu kurios kitos kaimyninės tautos. Tas tipiškas kumas netrukdo lietuvių dainoms patekti į pasaulinės literatūros rėmą. Todėl Goethė pirmiausia paminį Rėzos pastabą, kuria dainos apibūdinamos pagal liaudies gyvenimą.

Tai, ką Goethė pavadino „būsenos poezija“, labiausiai atitinka lietuviškosios buities tipškumą. Toji poezija išreiškia tam tikros paskiros būsenos jausmus, o jų yra tiek, kiek ir dainos motyvų: atsisakymas motiutei, mergelės ir bernelio santykiai ir t.t. Bet tie motyvai esą panašūs ir suvedami į vieną — erotinę meilę. Toj poezijoje mažiau vaizduotės, kur kas daugiau elegiško.

Reikšminga tai, kad Goethė žiūrėjo į dainas kaip į pacios lietuvių tautos saviraišką. Jis ypač pabrėžė dainų priklausomumą nuo liaudies, kuri daug artimesnė gamtai, kartu ir poezijai, negu individualus kūrėjas. Gamtos poezijoje slepiasi ta magiška galia, kuri gali duoti gyvybės silpstančiai individualiai kūrybai.

Anksčiau buvo ypač keliama individuali kūryba, išskiriami pavieniai jos autoriai. Herderis paragino atsižvelgti ir į liaudies kūrybą, nes joje gali būti ryškių kūrinių ir kūrėjų kaip ir individualioje kūryboje. Susipažinęs su lietuvių dainomis, Goethė suprato, kad poetinė dovana daug didesnė, negu manoma. Tai pasaulinės literatūros ženklas: tikroji kūryba reiškiasi visame žemės rutulyje, ir lietuvių liaudies poetinis balsas skamba ne blogiau už kitų tautų dainų balsus, juos kai kada net pralenkdamas.

Kad lietuvių dainas Goethė žiūrėjo kaip į pasaulinės literatūros lobį, matyti iš pastabos, įdėtos recenzijos gale. Esanti tik viena tikra, teisinga poezija, visa kita yra tik sekimas, šešėlis. Poetinis talentas esąs galimas tiek pat ūkininkui, kiek ir riteriui. Stiliaus, poetinių priemonių paprastumas, natūralumas — visa tai netgi atgaivina „riterinę“ kūrybą.

Bene labiausiai Goethė vertino lietuvių dainas dėl jų natūralumo. Jau Rėza sakė, kad nesunku esą suprasti, ar

daina išėjusi iš liaudies, ar ją yra apdirbinėjęs koks klasikinės literatūros žinovas. Vokiečių liaudies dainų medžiaga imta iš liaudies kūrybos, o forma duota prityrusio menininko. Keldamas lietuvių dainų natūralumą, Goethė jas rodė kaip pavyzdį individualiai kūrybai. Lietuvių liaudies dainos Goethės dėmesį patraukė dar ir dėl to, kad jose aiškiai pasireiškė tautos individualumas, svarbiausi jos bruožai. Jis net skyrė „liaudies dainas“ nuo „tautos dainų“. Tautos dainos kiekvieną tautą savaip apibūdina. Dėl to viena tauta kitai tautai artimesnė arba tolimesnė.

Goethės domėjimasis lietuvių dainomis, galima sakyti, truko kone visą gyvenimą, pradedant jaunyste ir baigiant senyvu amžium. Bene paskutinis įrodymas, kad Goethė lietuvių dainomis visada domėjosi, yra Adomo Mickevičiaus apsilankymas Veimare 1829 m., švenčiant Goethės gimimo sukaktį. Kur kas anksčiau, net prieš Rėzos rinkinio pasirodymą, Karaliaučiaus universiteto meno istorikas Augustas Hagenas, apsilankęs Veimare 1821 m., tvirtino, kad Goethė kai ką iš lietuvių dainų atmintinai mokėjęs, pietų metu parečitavęs (greičiausiai iš Rėzos rinkinio).

Kelionė į Italiją, važiuodamas per Vokietiją ir apsi-stodamas Veimare atšvęsti Goethės 80 metų amžiaus sukaktį, Mickevičius buvo lydimas savo draugo Odynieco, „lietuviškosios poetų mokyklos“ nario ir narsaus laisvės kovotojo. Apie Goethę ir lietuvių dainas ta proga kai ką sužinojęs iš Odynieco laišku: Goethė domėjėjęs, ką jis ir Mickevičius kalbėjo apie liaudies dainas ir jų melodijas. Nepraeita ir pro lietuvių dainas, kuriomis Mickevičius pats domėjosi ir net jas savo ranka užrašinėjo. Goethė buvo skaitęs fragmentus iš naujo Mickevičiaus kūrinių *Konrado Valenrodo* (iš lietuvių kovų su kryžiuočiais). To kūrinių voikišką vertimą jam buvo atsiuntusi Mickevičiaus draugė Karolina Janisch iš Maskvos. Goethė taip pat buvo skaitęs Mickevičiaus kūrinių *Lietuvio nelaisvę* vertimą ir gyres veiksmo ir stiliaus gyvumą. Kaip žinia, šie kūriniai artimi lietuvių liaudies gyvenimui, kartu ir liaudies poetinei kūrybai.

Tačiau kad ir kaip lietuvių ir kitų tautų dainomis Goethė domėjosi, kartais į jas ir kritiškai bei rezervuotai pažiūrėdavo. Nors jau turėjo nemažą įvairių tautų liaudies kūrybos lobį, kuriuo nors būdu jį paskelbti nesiryžo. Tam buvę nemaža priežastis, bet gal svarbiausia — dainų motyvų kartojimasis. Dėl to pritarė Rėzos užmojui spausdinti ribotą dainų kiekį. Goethė ypač smerkė „barbarišką“ kai kurių tautų dainų aistras (neišskiriant ir vokiečių dainų). Dėl to savo kūrybai daugiau pasisavino šviesiąją liaudies dainų pusę.

Koks tad pagrindinis Goethė nusistatymas lietuvių liaudies dainų atžvilgiu? Jis, be abejo, priklauso nuo dvasinio Goethės gyvenimo evoliucijos. Kiek jaunas Goethė į meno kūrinių žiūrėjo kaip į nuotikos atspindį, tiek senasis tą patį kūrinių vertino kaip žmogaus buities išraiškos priemonę. Tokio pobūdžio yra ir paties Goethė kūryba, vertinant ją laiko matmenim. Dėl to brangintina Goethės sugestija lietuvių kūrėjams: iš lietuvių liaudies dainų padaryti tautinį epą, kokį turi kitos tautos, net mažiau dainingos. Nes pati daina skirta dainuoti, o ne užrašyti ar skaityti.

Johan Wolfgang Goethe

NAUJA MEILĖ, NAUJAS GYVENIMAS

Ko, širdie, taip nerimauji?
Kas gi slegia taip labai?
Viskas svetima ir nauja!
Tu ne ta jau, kas buvai.
Dingo visa, ką mylėjai,
Dingo tai, dėl ko liūdėjai,
Dingo triūsas ir rimtis, —
Ak, kokia nauja buitisi!

Ar jaunystė, ta žavioji,
Žvilgsnis mielas ir ramus,
Taip galingai suviliojo
Ir pavergė tau jausmus?
Ir kai noriu pasiryžti
Ir pabėgti, ir negrįžti,
Ak, kaip tik tuo metu
Aš pas ją ir vėl skrendu.

Už to nuostabaus raištelio,
Kurio pertraukt negaliu,
Mane laiko ta mergelė
Savo kerinčiu žvilgsniu.
Žengus į tą naują taką,
Reiks gyvent, kaip ji įsako.
Viskas nebe tas, jau ne!
Meile, ak, paleisk mane!

KELEIVIO NAKTINĖ DAINA

Skęsta kalnai aukštieji
Rimty,
Tyla medžiai šlāmėje,
Vos jauti
Dvelksmą — snūdų.
Girioj nutilo paukšteliai,
Dar valandėlė —
Nurimsi ir tu.

PENKI DALYKAI

Penki dalykai, nelemtai pakrikę;
Gera pamokymo šio paklausk:
Kas išdidus, draugų turėt negali;
Nuo niekšo grėžiasi visi į šalį;
Piktadariu kiekvienas pasišlykština —
Kas pavydus, tas gero vargšui šykšti;
Melagis veltui tikisi pralobti!
To neužmiršk, neleisk kam nors — pagrobti.

ŠV. NEPOMUKO IŠVAKARĖS

Upeį plaukia žibureliai,
O vaikų giesmėms ant tilto
Pritaria varpai, varpeliai,
Kad geri jausmai pakiltų.

Dingsta šviesos, žvaigždės švietę,
Taip paliko žemę šitą
Mūs šventasis, patikėtą
Paslaptį, kad išlaikytų.

Plaukit, plaukit, žibureliai,
Vaikai, žaiskit, giesmę traukit,
I žvaigždės kas žvaigždę kelia
Niekad skelbti nepalaukit.

Vertė Alfonsas Tyruolis

Šv. Nepomuko išvakarės. (Alfonsas Tyruolis. „Goethe. Gyvenimas ir rinktinė poezija“. Kaunas, 1999)

Marija Stankus-Saulaitė

Mes švenčiame gyvenimą

Su dr. Marija Stankus-Saulaitė kalbasi rašyt.
Vanda Juknaitė.

— Jūs gimėte kelyje, tėvams traukiantis iš Lietuvos. Kas yra jūsų tėvynė?
— Aš neturiu tėvynės. Turiu tėviškę. Ten, kur yra mano tėvų namai Amerikoje.

— Kas Jums buvo Lietuva?

— Kada? Kai augau?
— Vaikystėje.
— Buvo mūsų gyvenimo ašis. Pagrindinis rūpestis.

— Kokių būdų? — Namie kalbėjome lietuviškai, mokėmės istorijos, kalbos. Lankėme šeštadieninę lietuvišką mokyklą. Vasarą važiuodavome į lietuviškas stovyklas. Tėvai pasakojo apie Lietuvą, ir mes visi meldėme jai laisvės.

— Tai viena gyvenimo pusė. Koks gi buvo realusis vaikystės pasaulis?

— Buvom labai neturtingi. Bet mums tai nerūpėjo. Mes su broliu gyvenom minčių ir knygų pasaulyje. Amerikoje jautėmės visai gerai.

— Kada išmokot angliškai?

— Išmokom, kai nuplaukėm į Ameriką ir tuoj pat turėjome eiti į mokyklą. Kaip tik dabar 50 metų, kai mes atsiradom Amerikoje. Gegužės 18 dieną. Buvo daug vaikų. Mūsų visus surinko į vieną klasę.

— Lietuviukus?

— Dipukus. Taip mus vadino. Mes nemokėjome angliškai, bet kitais metais jau buvome pirmi mokiniai amerikiečių mokykloje. Beveik visi gerai mokėsi.

— Iš kur kilo jausmai Lietuvai?

— Iš tėvų išmokom meilės, paskui mokėmės istorijos, geografijos. Man buvo labai svarbu poezija ir dainos. Bet didžiausią įtaką padarė tėvai.

— Čia tėvai apie meilę tėvynnei vaikams negalėjo kalbėti.

— Mums ten nebuvo kito kelio. Lietuva mums nebuvo tik kraštas. Tai buvo lietuviška bendruomenė, kurioje gyvenom, mes manėm, kad esam Lietuva. Reikėjo atvažiuoti čia, kad sužinotume, jog nesam lietuviai. Mums buvo pasakyta.

— Kaip čia dabar?

— Mums visą laiką tą sako. Tai pakeitė visą mano gyvenimo eigą. Iki dabar mano darbai buvo tokie, kad liktų dau-

giau jėgų ir laiko lietuviškiems reikalams. Nuo pernai metų dirbu darbą, kur visos jėgos ir laikas eina amerikiečiams.

— Ar tiek reiškia vienas pasakymas?

— Lietuva — nesvetingas kraštas. Kai jau galėjome atvažiuoti, prieš mus buvo nusistatoma, kad nemokam kalbos, kad mums buvo lengvas gyvenimas.

— Svetimame krašte iškurti žmogui yra labai sunku.

— Bet ne tas sunkiausias. Visų pirma buvo karas. Bet mes giliausia ir tikriausia prasme esam karo vaikai. Iki šios dienos. Kai nuplaukėm į Ameriką, traukinių stotyje mes pasitikio labdaros organizacija. Davė traukiniui bilietą į tą miestą, į kurį turėjome keliauti, ir 2 dolerius. Iš to prasidėjo gyvenimas.

Mūsų tėvams svarbiau už viską buvo laisvė. Noras vaikams laisvėje auginti. Kai buvo laisvė, viskas jau buvo nebesunku. Visų mūsų tėvai ėjo namų valyti, indų plauti, kad galėtų šiek tiek užsidirbti ir išlaikyti šeimas. Šiek tiek padėjo ankstesnė emigracija, jau buvo pastatyti pastatai, namai, bažnyčia. Mūsų mama pradėjo anglų kalbos kursus suaugusiems. Ji buvo anglų kalbos mokytoja.

— Kaip klostėsi tolesnis dipukų vaikų gyvenimas Amerikoje?

— Dauguma baigėme aukštąjį mokslą, turime išsilavinimą, svarbias specialybes. Bet Lietuvoje mūsų nenori girdėti. Mes iš Lietuvos gamam leidinius, kurių dalis anglų kalba. Mes ten dvikalbiai, bet mūsų neprašo tekstų peržiūrėti, ir išėina baisūs dalykai. Mes iš tikrųjų esam iš platesnio pasaulio, bet Lietuvoje viską už mus geriau žino.

— Manau, kad tai išplaukia iš didelio nepasitikėjimo savimi. Nelaisvam žmogui labai sunku pripažinti kitą. Kas jums svetimame krašte suformavo tokį stiprų savivertės jausmą?

— Amerika mums nebuvo svetimas kraštas. Niekada taip nekalbėjome, bent šeimoje, kaip apie svetimą kraštą. Sociologinės studijos parodė, kad šeimos, kuriose abu kraštai

vertinami ir nė vienas neniekinamas, išugdo vaikus, kurie jaučiasi savi abiejuose pasauliuose.

Yra pavyzdžių, kad šeimose, kur tėvai buvo labai griežtai nusistatę prieš gyvenamą kraštą, vaikai nusisuko nuo tėvų tautybės. Jie mato, kad tai, ką tėvai sako apie svetimą kraštą yra netiesa, ir pasirenka tą kitą paveldą.

— Bet grįžkime prie savivertės.

— Mūsų patių su broliu pasitikėjimas savimi yra pagrįstas pasitikėjimu Dievu, kitais žmonėmis ir savo patių sprendimu. Mums tėvai leisdavo laisvai pasirinkti, remdavo mūsų nuosprendžius. Niekad nepeikdavo, nekritikuodavo, nekaltindavo. Jie mumis džiaugėsi.

— Vadinasi, viskas išplaukia iš šeimos?

— Amerikoje vaikai augina, kad savimi pasitikėtų, būtų savarankiški, bet taip pat būtų atsakingi už visuo-

menę.

— Jūs dirbate gimnazijoje?

— Prieš metus dar dirbau universitete. Bet kai su Lietuva taip susiklostė, tai su vyru pradėjome dirbti amerikiečių katalikų pasauliečių gimnazijoje. Ten pagrindinis mokyklos dėsnis yra pagarba, elgesio padarumas.

— Kokių būdų to siekiama?

— Drąsinam vaikus. Nebaram, nepeikiame, nekaltinam, neskaitym moralą, o drąsinam. Jei suklysta, paklausiam, gal ne taip apsisprendė, nereikiam. Jei vaikas suklysta, aš netampu jo priešu, o padedu rasti išeitį.

Ten saugusieji neužkrauna vaikams savo našų. Mūsų gyvenimas lieka mūsų, ir net mokyklos kontekste nesakykime — tu mane įžeidei, išdavei, apsunkeinai. Jie jauni, jie klysta, ne taip pasirenka. Mes dirbame bendrabutyje. Su berniukais matomės dvidešimt kartų per dieną ir dvidešimt kartų pasisveikinam, maloniai pasišnekam.

— Mano vaikui viena mokytoja neatsako į pasisveikinimą.

— Tokį mokytoją pas mus atleisčiau. Vaikui esi pavyzdys ir jai esi negeras pavyzdys, toj vietoj netinki.

— Mano karta ir kitos velesnės kartos esame išugdytos neigimo dvasia. Mokykloje mums pasakodavo tik ką mes darom blogai. Mes neigiamo vieni kitus, patys save. Kokių būdų to atsikratoma?

— Mes nesakom vaikui, kad blogai daro. Yra bendruomeninės elgesio taisyklės ir yra padariniai. Ir nepeikti vaikai žino, koks bus to ar kito veiksmo padarinys — be jokio kaltinimo. Ir niekad, ypač prie kitų, vaiko nekritikuojam. Ten mokiniai gyvena ramioje, saugioje aplinkoje ir dvasioje, ir gali užaugti.

Amerikoje mokykloje ir universitetuose kreipiamas dėmesys ne į silpnybes, o į gabumus, gerus polinkius. Ir visuomenė kuriama tuo pagrindu — ne kas yra silpna, o kas yra stipri.

— Matyt, ugdant laisvą visuomenę, nėra kito kelio?

— Gujamas žmogus bus tik geras vergas. Mes nenorime ugdyti vergų ir pataikūnų. Mums svarbu, kad žmonės būtų laimingi. Kai mes valgom su mokiniais, aš sėdžiu prie stalo su 14 metų mergyte. Esu mokslų daktarė — prie stalo mes abi vienodai viena kita gerbiame ir turim vienodas teises.

— Šiuo požiūriu mūsų visuomenė yra labai pažeista. Visas jos gyvenimas yra labai nedemokratiškas. Pažiūrėjus vien tik apie ką rašo spauda.

— Nebūtina tai demokratija. Yra tik pagarba žmogui — tokiam, koks jis yra arba koks gali būti. Kai gyvenom iš-eivijoj, mums kiekvienas lietuvis buvo svarbus. Tai yra pagarba, kuri išsivysto į meilę kitam žmogui.

— Marija, ar dar rašot?

— Ne.

— Kaipgi?

— Aš savo gyvenimą nukreipiau kitur. Nėra reikalo. Jau sakiau, kad mes pradėjome gyventi kitaip.

— Ar daug žmonių pasirinko taip, kaip Jūs?

— Nežinau. Dauguma apsi-vylė. Ne tuo, kas Lietuva yra, bet kad mūsų nenorima, nes yra daug galimybių pasirinkti. Brautis nemandagu. Supuvę Vakarai dvasiškai yra pažengę toliau. Dvasinis gyvenimas ten turėjo sąlygas labiau išsivystyti. Tai galėjo būti viena iš dovanų Lietuvai.

— Gal dar nevēlu?

— Brautis nemandagu. Be to, ir mūsų amžius ne tas. Jauni galės važiuoti, jei norės.

— Mes irgi čia daug kuo nusiviliame, bet vis tiek rūpestis išlieka.

— Mums irgi.

— Lieka?

— Mes žinome, kokios veiklos sritys įmanomos. Materialinę pagalbą priima, o dvasinę ir intelektualinę — nelabai.

— Mums kartais atrodo, taip jaučiam, kad Amerika — vienišų ir vienas kitam svetimų žmonių šalis.

— Tai yra mądagumo dalykas, kad kitam parodai savo džiaugsmą, ne skausmą. Skausmas yra privatus.

— Mums atrodo, kad jūs pasaulyje žmonės nebegali pasidalinti savo skausmu.

— Ne, taip nėra. Net ir per laidotuves mes švenčiame gyvenimą. Nors širdis plyšta, bet švenčiame, kad turėjome tą žmogų. Skaudžių dalykų nereikia dramatiizuoti, jie ir taip labai aštrūs.

— Tomis aplinkybėmis, apie kurias kalbame, Jūsų brolis pasirinko visai priešingai nei Jūs. Jūs esate labai artimi vienas kitam. Ką Jums reiškia brolio pasirinkimas?

— Angliškai tas žodis yra „devastation“. Jėzuitai plačiai pasaulyje savo tekstų neverčia. Nes kiekvienas supranta bendresnės kalbas. Nežinau, kaip tiksliai išversti „devastation“ — tai reikštų, kai iš po kojų išslysta žemė. Aš žinau, kad Jėzaus draugija sprendžia tiksliai ir visų nau-

„Tuščių pastangų“ repeticijoje. Sėdi iš kairės: Ž. Usonis, P. Ivinskis, I. Kazaciūnaitė, A. Budrytė, J. Variakojis, E. Juodvalkė; stovi: A. Žentikas, V. Jašinskas, R. Žukauskaitė, G. Griškėnaitė-Gillespie, J. Jatkuskaitė, V. Drupaite.

Audrė Budrytė — aktorė ir režisierė

Čikagos lietuviai daug metų ilgėjosi savo — lietuviško teatro. Norinčių vaidinti gal ir būtų atsiradę, tačiau didžiausia kliūtis buvo savo režisieriaus neturėjimas. Šis klausimas dabar laimingai išsprendė, kuomet įsijungė čikagietė Audrė Budrytė ir iš Lietuvos atvykusi I. Leonavičiūtė, dramos ir filmų aktorė.

Šį kartą rašysime apie Audrę Budrytę. Nors ji „vietinė“, tačiau, manau, daug čikagiečių nėra su ja plačiau susipažinę. Audrė į sceną atėjo jau su plačiu žinių bagažu. North-western universitetą baigė kalbos mokslo bakalauru. Magistro klasę lankė su Ms Uta Hagen. Magistrą gavo Patrick Tucker klasėje — Šekspyro monologai ir scenų studija. Webber Douglas akademija (Londonas, Anglija) — vasaros kursas / Šekspyro centre — balsui lavinti (Patricia Martinez, instruktore). Players Workshop — improvizacija. Lou Conte šokių studija — Jazz šokis.

Kauno laikas — „Aktorė iš Čikagos nebijo“. Audrei Budrytei — 25-eri. Gimė ir augo

dai, ir todėl aš gerbiu jų nuosprendžius, į kuriuos įeina mano brolio gyvenimas misijų krašte.

— Noriu Jums pasakyti, kad mes esam didžiai dėkingi žmonėms iš Jūsų pasaulio, kurie yra čia. Gal dažniau ir skaudžiau juos pamurdom, nes jie kiek kitokie nei mes. Bet jų dėka gyvenimas čia sparčiau keičiasi.

— Ačiū už pokalbį. Šiaurės Atėnai, 1999.06.26; Nr. 25 (46)

Audrė Budrytė kalbasi su Lietuvos Seimo pirm. Vytautu Landsbergiu, ruošdama Lietuvos televizijos laidą. Nuotr. Z. Degučio

Čikagoje. Lankė „amerikonišką“, o savaitgaliais — šeštadieninę lietuviškąją. Jos tėvai Rimgaudas ir Aldona Budriai — vienturtėje dukroje nuo vaikystės puoselėjo lietuviybės dvasią, kaip ir daugumas mūsų tautiečių emigrantų. Abiems daugiau nei šešiasdešimt ir abu išgyveno ne vieną bemiegę siaubo naktį, laukdami dukros telefono skambučių iš Kauno tą baisiąją savaitę...

„Lietuvon jie mane išlydėjo prieš keturis mėnesius, rudeni“, — sako Audrė. — Kupini džiaugsmo, kad sutvirtinsiu savąją lietuviybę, ir baimės dėl įtemptos politinės situacijos. Sausio 13-osios naktį budėjau prie Kauno televizijos. O 14-ąją jau studijoje verčiau informaciją į anglų kalbą. Džiaugiuosi, kad tokiu sunkiu Lietuvai metu galėjau būti naudinga. Bėgti pas tėvus, tolyn nuo įvykių — šventvagis, net minčių tokių nebuvo...“

Respublika — „Pirmoji kregždė sugrįžta rudeni“. Keičiamės teatrinėmis aikštelėmis su svetur gyvenančiais lietuviais, spektaklių Kauno teatre pastatė režisierius J. Jurašas, o profesionalus aktorai vis dar lukuriavo.

Iš štai pirmoji kregždė — Šiaulių dramos teatre jau du mėnesius repetuoja aktorinius mokslus Čikagoje baigusi Audrė Budrytė. Pjesę „Mūsų vaikai“, pasakojančią apie emigrantų ir jų vaikų, jau nemačiusių Lietuvos, skirtingą jos susigražinimo supratimą, kitokią jos laisvės įsivaizdavimą, konfliktą dėl nevienodų idealų, parašė Amerikos lietuvis Anatolijus Kairys. Spektaklį režisuoja A. Bagatyrė, komp. — A. Martinaitis, dail. — D. Linkevičius. Premjera numatoma gruodžio mėn. Audrė šiame pastatyme repetuoja Mirgą, jauniausios emigrantų kartos atstovę. Jos ir paprasčiau atsakyti į keletą klausimų.

Kur baigė aktorinius mokslus, kiek jie truko, kas dėstė specialybę? — Northwestern universitete Teatro katedrą baigiau prieš dvejus metus, įgydama aktorius ruošos bakalaurą laipsnį. Mokiausi ketverius metus, specialybę dėstė profesorius Fren Galati, kurio pastatytas spektaklis „Pykčio vynuogės“ praėjusi sezoną buvo bene geriausias Čikagoje. — Kokia aktorius ruošimo sistema šioje mokykloje? — Mokomės, kiek žinoma, panašiai kaip ir jūsų studentai disciplinai. Tai — scenos kalba, judesys, pantomina, teatro teorija ir t.t. Tik manau, pas mus labiau акцен-

tuojamas asmeninis darbas. Turi pats paruošti vaidmenį ir sužavėti režisierių pedagogą, tuomet jis su tavimi dirbs. Niekas nerodysi — niekas nereikalaus, sėdėk sau ir į kitus žiūrėk.

— Ir gausi žiūrovės diplomą. — taigi. Tokiu būdu pratinama kovoti už save, mokėti individualiai dirbti, juk pas mus spektaklis repetuojamas 5 savaites. Jums gerai: gali šimtus kartų klysti, vėl bandyti, o jei neišeis, vis tiek kitame spektaklyje gausi vaidmenį, gal mažesnį, bet gausi, gausi ir algą. Nėra stimulo tobulėti. —Audrei Budrytei spektaklis „Mūsų vaikai“ po sausio 13-osios įgavo iki šiol neturėtų spalvą. Mažiejiškai tas spalvas turėjo progos išvystyti patys pirmieji. Kiekvienas ištartas aktorių žodis nesunkiai rado kelią į žiūrovų širdis ir protus (Šiaulių kraštas, 1991.02.01).

Audrė Budrytė sugrįžo į Čikagą. Manyciau, kad pasiligo didmiesčio gyvenimo. Šiuo metu dėsto improvizaciją „Players Workshop“ mokykloje. Taip pat vaikams „Lincoln Park Cultural Center“. Be to, kuomet yra reikalinga, tai tartininkauja lietuviškiems renginiams. Kiek žinau, tartininkavo „Dainavai“, Amerikos Lietuvių televizijai ir kituose renginiuose. Turint savo tarpe režisierę ir didelį skaičių naujai ar ne taip seniai iš Lietuvos atvykusių — jaunų pajėgų, būtų didelis apsilėdimas, neturėti savo teatro. Bet reikėjo *spiritus movens* — skatinančios ir globojančios rankos. Yra tekę girdėti posakį: „Jeigu nori, kad būtų darbas atliktas — tai prašyk to, kuris laiko neturi“. Tai darbas vis tiek bus atliktas.

Juok teatro atveju dar geriau išėjo. Nes net ieškoti nereikėjo. Marija Remienė, JAV Kultūros tarybos ir daugelio kitų komitetų pirm., matydama reikala, problemą paėmė už ragų. „Drauge“ ir kitoje spaudoje įdėjo kvietimą, visiems teatru susidomėjusiems ateiti į steigiamąjį susirinkimą. Jos kvietimo žodžiai krito į gerą dirvą. Ir susirinko užtenkamas būrelis, kad būtų galima pradėti darbą. Dabar teatras yra jau įsteigtas ir pavadintas „Žaltvykslė“. Teko iš žmonių girdėti, kad jie to vardo negali suprasti ir jo ištarti. Tai yra senas lietuviškas žodis ir reiškia „Pelkių žiburelis“. Kuris rugsėjo 19 d. visuomenei parodytos Petro Vaičiūno veikala „Tuščios pastangos“, režisuoja Audrė Budrytė. Pradžia 3 val. p.p.

Juozas Žygas

Ilgiausių metų Poetei!

Dana Mickutė-Mitkienė, gyvenanti Los Angeles, Calif., yra kūrybinga džiūke. Š.m. rugsėjo 7 d. ji sulauks lygiai 100 metų amžiaus. Pradėjusi eilėraščių kurti ankstyvoje jaunystėje, pasirašinėdama „Pirmosios Žibutės“ slapyvardžiu. Savo pavarde prieš keletą metų išleido eilėraščių rinkinį *Nepažįstamas džiaugsmas*. Poetė yra guvi, šviesaus proto ir pasižyminti gera atmintimi. Linkime jai ilgiausių, sveikų ir kūrybingų metų!

Dana Mickutė-Mitkienė

Iš eilėraščių „Dykuma“

Kaktusas
nakčia pražydęs,
Dykumos karys,
grožio jam visi pavydi,
bet paliest nedrįs!
Ranką, kuri siekia skinti —
„Sveikina“ spyglys!

LOS ANGELES

Jūra. Smelis. Dykuma.
Ir kalnų piramidės,
Kol žmogaus pirma šeima
Čia nebuvo atklydus.
Sako, skrido angelai
Virš kalnų, ir pamatę
Puikų vaizdą, čia mielai
Nusileidę — būti patys. —

Jie pamiršo ant sparnų
Nešę mažą miestelį. —
Jis nukrito tarp kalnų
Vakarų saulės valioj...

Jį atrado klajokliai,
Godūs nuotykių, aukso...
Ar atrado? — Jų duoklė,
Nepaklydo be kelio,
Kurį rado vienuoliai,
nešę gerą naujieną.

Ir Junipiero broliai
Čiabuviams ir indenams
Kalnuose kūrė kelius
ir šventais vardais miestus —
Jų pirmasis iš eilės,
Plačiu pajūriu tiestas —
Los Angeles.

1990.

Išėjusieji grįžta

Poeto pranašingais žodžiais „kaip grįžtančius namo paukščius“ tariant, pagaliau Lietuva pamažu pasitinka išeivijos rašytojus. Malonu tėvynės spaudoje vis dažniau matyti tų „grįžtančių paukščių“ pavardes. Ir jie negrįžta namo tik pasakyti „labas“. Jie atveža Lietuvai dovanų — savo kūrybą, pusšimtį metų rašytą, kaupią, tėvynei skirtą su viltimi, kad ateis ta stebuklinga laisvės valanda.

Vienas grįžtančiųjų su gražių dovanų glėbiu — rašyt. Stasys Dziugas. Kaip Raseinių *Naujas rytas* rašo, Stasys Dziugas ir jo šeima aplankė Raseinių biblioteką, kurioje jau įsteigtas jo vardo fondas, nuolat papildomas seniau ir dabar išleistomis ne tik jo, bet ir kitų išeivijos rašytojų knygomis bei periodika.

Jau pirmosios rusų okupacijos metu S. Dziugas buvo sukrėstas okupanto barbariškumu — nepageidaujamų knygų naikimu. Nuo pat jaunų dienų gerbęs ir mylėjęs lietuvišką knygą, jis ėmė knygas rinkti ir slepti. Deja, gausus slapto rinkinys, karo ir ilgai užsitęsios okupacijos metais, žuvo.

Vėliau, gyvendamas pabė-

gelių stovykloje Vokietijoje, S. Dziugas vėl „susirgo“ knygų rinkimo manija: rinko, kaupė ir pats rašė, vis su viltimi parvežti knygas į nepriklausomą Lietuvą, į savo miestą — Raseinius. Pagaliau išsipildė viltys ir svajonės: Raseinių biblioteka džiaugiasi vis gausėjančiu rašyt. St. Dziugo fondu.

Raseinių bibliotekos direktorė Gražina Janonienė, sveikindama brangų svečią, pavadino jį sėjėju, „kuris, eidamas per gyvenimą, dalina savo širdies šilumą ir gerais darbais įprasmina kiekvieną

dieną“.

Rašytoja ir jo šeimą raseiniškiai šauoniai pagerbė bibliotekos salėje su padėkos kalbomis, juostomis, geleimis ir ilgiausių, kūrybingų metų linkėjimais.

Galbūt įdomiausia ir labai vertinga rašyt. St. Dziugo dovaną Lietuvai — gausus plakatų rinkinys, sukaupęs per ilgą metų eilę, lankant ir dalyvaujant įvairiuose išeivijos renginiuose. Plakatus St. Dziugas dovanavo Valstybinei Martyno Mažvydo bibliotekai.

Čia š.m. birželio 25 d. buvo šio rinkinio parodos („Išeivijos plakatai — lietuviškosios visuomenės ir kultūrinės veiklos atspindys“) atidarymas, sutraukęs gražų būrį žiūrovų,

universiteto akademikų.

Lituanistikos skyriaus vedėja Silvija Vėlavienė pasidžiaugė geru bendradarbiavimu su išeivijos kultūrininkais ir ypač dėkojo rašyt. St. Dziugui už šį vertingą rinkinį.

Žodį tarė poetas Kazys Bradūnas, pabrėždamas, kad šie plakatai — išeivijos gyvastingumo ir aktyvaus kultūrinio gyvenimo liudininkai.

Kalbėjo ir pats rašyt. St. Dziugas. Jis, matydamas savo pavarde šios garbingos institucijos rėmėjų lentoje, džiaugėsi, galėjęs grąžinti nors dalelę skolos gimtajam kraštui.

Plakatų paroda buvo plačiai paminėta Lietuvos spaudoje ir

BALSSI '99 dėstytojai. Iš kairės: Jūra Avizienytė — lietuvių kalbos; Guntis Šmidchens — baltų kultūros; Taivo Raun — BALSSI programos direktorius; Piibi-Kai Kiivik — estų kalbos dėstytoja; Dzidra Radina — latvių kalbos dėstytoja.

Baigėsi Baltijos valstybių kalbų kursai

Rugpjūčio 13 d. pasibaigė BALSSI '99 (Baltic Studies Summer Institute) aštuonių savaitių baltų kalbų ir kultūrų vasaros kursai Indiana universitete Bloomington, IN. Šiais metais kursuose dalyvavo 14 studentų, suvažiavusių iš visos Amerikos (North Dakota, Atlanta, New York, Indiana ir t.t.). Amerikiečiai studentai domisi lietuvių, latvių ir estų kalbomis dėl įvairių mokslinių bei profesinių priežasčių; kai kurie studijuoja ar dėsto politinius mokslus, kalbotyrą, etnomuzikologiją, istoriją ar komunikacijos mokslus, žada tyrinėti baltų kraštų kultūrą. Trys studentai — metodistai misionieriai — ruošiasi važiuoti į Lietuvą bei Latviją ir įkurti ten socialines

televizijos „Panorama“ laidose.

Parodos atidaryme taip pat dalyvavęs Pasaulio Lietuvių Bendruomenės atstovas Lietuvoje, Gabrielius Žemkalnis, išreiškė viltį, kad ir kituose kraštuose gyvenantys lietuviai susidomės išeivijos kultūrinio gyvenimo palikimais, juos atras, surinks ir atveš į Lietuvą.

nj

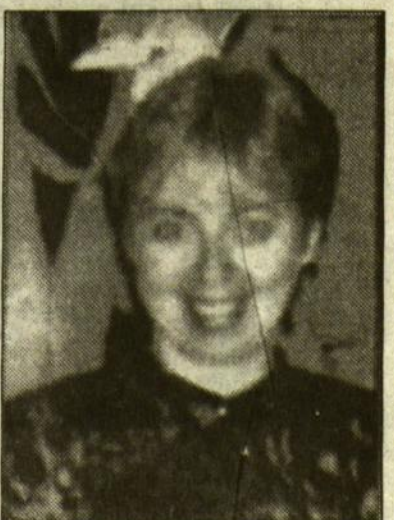
Kultūros viceministrė Ina Marčiulionytė

Nuo birželio 30 d. kultūros viceministrė tapo Ina Marčiulionytė. Ji baigė lietuvių kalbą ir literatūrą Vilniaus universitete, dirbo žurnalistinį darbą. Ji — viena iš Atviros Lietuvos fondo įkūrėjų, vadovavo daugeliui jo programų, pvz., „Švietimas Lietuvos ateitį“. Nuo 1996 m. buvo Atviros Lietuvos fondo namų ir kultūros programų direktorė. I. Marčiulionytė — viena iš valstybinio kultūros politikos apžvalgos pranešimo, rengto Europos Tarybai, autorių.

Prieš tapdama kultūros viceministrė, „dar spėjo“ išleisti pirmąjį žurnalo „Leva & Harper's Bazaar“ numerį.

Inos Marčiulionytės reguliavimo sferoje yra kultūros įstaigos — bibliotekos, muziejai, kultūros centrai ir kt., taip pat etnokultūra, leidyba, tarptautiniai ryšiai, Lietuvos kultūros sklaida užsienyje. „Pažįstamos sferos“, — sakė kultūros viceministrė.

Paklausta, nuo ko žada pradėti darbą, I. Marčiulionytė sakė, kad sumanymų turi daug, o pinigų yra mažai. Tačiau, jos manymu, kai kuriais atvejais tam, kad palengvintum kultūrininko dalį, reikia net ne pinigų, o, pavyzdžiui, sunormintos juridinės bazės,

Viceministrė I. Marčiulionytė, parengtų atestavimo nuostatų ar tiesiog valstybinės kultūros politikos.

„Kultūros gyvenimas“, rugp. 11 d.

Lietuvos Respublikos kultūros viceministrė Ina Marčiulionytė dalyvaus daininko Zenono Šteiniaus parodos atidaryme, kuris vyks rugsėjo 18 d. Pasaulio lietuvių centre. Viceministrė taip pat atvyks į naujojo Čikagos lietuvių teatro „Žaltvykslė“ premjerą — P. Vaičiūno spektaklį „Tuščios pastangos“, kuris bus vaidinamas rugsėjo 19 d. Jaunimo centre.

Parodos atidarymo metu (iš kairės: Sofija Dziugienė, St. Dziugas ir Jonė Liandzbergienė).

Išeivijos plakatų stendas M. Mažvydo bibliotekoje.

Išeivijos plakatų parodos atidarymo metu M. Mažvydo bibliotekoje: Silvija Vėlavienė ir rašyt. Stasys Dziugas.

Plakatų parodos atidaryme Mažvydo bibliotekoje Vilniuje. Iš kairės: Silvija Vėlavienė, Lituanistikos skyriaus vedėja; Stasys Dziugas, poetas Kazys Bradūnas ir Gabrielius Žemkalnis.

Nuotr. Viliaus Jasinevičiaus